

O‘QITUVCHILARDA PSIXOLOGIK ONGNING SHAKLLANISHI

Guliston davlat pedagogika instituti
Pedagogika yo‘nalishi 1-kurs talabasi
Najmiddinova Saodat Abduvohid qizi

Annatsiya: Mazkur maqolada, o‘qituvchilarning pedagogik faoliyat subyekti bo‘lgan o‘qituvchi shaxsiga xos psixologik xususiyatlari yoritiladi. Shuningdek bu maqolada ong haqidayam to‘liq malumot berilib, yoritilgan.

Аннотация: В данной статье выделены психологические особенности учителей, которые являются субъектом педагогической деятельности. Эта статья также дает полную информацию о сознании.

Annotation: In this article, the psychological characteristics of teachers, which are the subject of pedagogical activity, are highlighted. This article also gives full information about consciousness.

Kirish so‘zlar: ong, psixologik chidamlilik, psixik obraz, ong mexanizmi, psixologik ong, planar rasm, factor, psixologik ta’sir.

Ключевые слова: сознание, психологическая устойчивость, мысленный образ, механизм сознания, психологическое сознание, планарный образ, фактор, психологическое воздействие.

Key words: consciousness, psychological resilience, mental image, mechanism of consciousness, psychological consciousness, planar image, factor, psychological influence.

KIRISH

Ong—bu obyektiv borliqni aks ettirishning yuksak faqat insonga xos bo‘lgan shaklidir. Ong uzluksiz almashib turadigan aqliy va hissiy jarayondir. Binobarin, hissiy holatlar ba’zi miyyasi rivojlangan hayvonlarda ham kuzatish mumkin. Inson va hayvonlar psixikasining tuzilishi jihatdan bir xil bo‘lishi mumkin, lekin aynan psixik obrazlarni tashkillashtirish mexanizmi va ular bilan munosabatga kirishuvchi jarayon insonda shunday fenomen, ya’ni ong borligini bildiradi. Ong nimasi bilan farqlanadi? Birinchidan: ong har doim faol holatda. Ikkinchidan: intensiv. Ongning guruhiy xossalari: o‘z-o‘zini kuzatish, qobiliyati undan tashqari undan tashqari ongning motivatsion baholovchi xarakterini kiritish mumkin. Ong subyektning dunyo va undagi

o‘rni haqidagi tasavvuri, uning ichki aqliy tajribasi haqida hisobot berish qobiliyati bilan bog‘liq va birgalikdagi faoliyatni oqilona tashkil etish uchun zarurdir. Ong aqliy faoliyat shakli va oliy nerv faoliyati elementi, uning asosini miyya tashkil etadi.

Ong—bu inson miyyasining biologik funksiyasi degan fikr mavjud bo‘lib, u odamga atrofidagi dunyo va o‘zi haqida qandaydir tasavvurga ega bo‘lishga imkon beradi. Ong mexanizmi inson evolyutsiyasi natijasida shakllangan. Ushbu mexanizmning fiziologiyasi to‘liq tushuntirilmagan. Nevrologlar orasida ong ma‘lum darajada bir qator hayvonlarga, sutemizuvchilar, qushlar, sefalopodlar va boshqalarga xosdir, degan fikr mavjud. Ong keng ma‘noga ega bo‘lgan tushunchadir. Ong quyidagilarni anglatishi mumkin:

- Behush holatlardan (chuqur uyqu, hushidan ketish va boshqalar) farq qiladigan “uyg‘onish” holati;
- O‘z tajribalari va xatti-harakatlari to‘g‘risida akademik E.N.Sokolov ongni “shaxsiy (subyektiv) tajribalar oqimi, ya’ni tasvirlar, fikrlar, niyatlar va his-tuyg‘ularning o‘zgarishi” deb ta’riflangan. Miyya tuzilmalarida paydo bo‘ladigan ong bu tashqi kuzatuvchiga erishib bo‘lmaydigan shaxsiy xususiyatlardir.

Madaniy-tarixiy yondashuvga ko‘ra, ongning o‘ziga xos xususiyati shundaki, ijtimoiy-tarixiy amaliyot elementlari obyektiv voqelik va ong o‘rtasidagi oraliq bo‘g‘in bo‘lib, dunyo haqida obyektiv (umumiy qabul qilingan) g‘oyalarni shakllantirishga imkon beradi.

“Psixologik ong” so‘zi turkey tilda “psixologik” ma‘nosini bildiradi. Bu ibora ko‘pincha hissiy, aqliy yoki ruhiy salomatlik haqida gapirganda ishlatiladi. Psixologik ong—bu shaxsning hissiy va ruhiy holatiga ta’sir qiluvchi omillar haqida gapirganda muhim atama. Psixologik jihatdan sog‘lom va muvozanatli bo‘lish umumiy farovonlik va salomatlikni saqlash uchun muhimdir. Shuning uchun psixologik muammolarga e’tibor qaratish va kerak bo‘lganda mutaxassislardan yordam so‘rash juda muhimdir.

O‘qituvchilar uchun psixologik ong juda muhimdir, chunki ularga talabalar bilan muloqot qilish, ularni qiziqtirish va rag‘batlantirish masalalari kelib chiqadi. Psixologik ong orqali o‘qituvchilar talabalar bilan o‘zaro aloqalarni kengaytirish, ularning motivatsiyasini oshirish va o‘rganish jarayonlarini rag‘batlantirishga yordam beradi. O‘qituvchilar psixologik ong to‘g‘risida o‘rganish orqali ular o‘sish jarayonlarini tushunish, talabalarni maqsadlariga erishishga yo‘naltirish va maslahatlar berishga

imkon beradi. Psixologik ong o'qituvchilar o'rtasidagi muloqotda yaxshi va samarali bo'ladi.

O'qituvchilar o'rganish jarayonlari va talabalar bilan muloqotlarni yaxshi tashkil etish uchun psixologik ongning texnik qo'llanilishi juda muhimdir. Bunday qo'llanmalar orqali o'qituvchilar o'rganish jarayonlarini mustahkamlash, talabalarni rag'batlantirish va ularning samimiyatini yuksaltirishga yordam etishi mumkin. Bu esa o'quv jarayonlari va o'quv natijalarini yaxshilashga qaratilgan mahsulotni oshiradi.

Aksariyat o'qituvchilarning psixologik chidamliligi juda yuqori, ammo doimiy stress ostida ishlash, o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirish va oilalar bilan muloqot qilish kabi omillar ularning psixologik salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois maktab ma'muriyati va tegishli muassasalar o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlashlari juda muhim. Ta'lim sohasida ishlayotganlarga muntazam ravishda psixologik yordam ko'rsatilishi va stressni boshqarish bo'yicha treninglar tashkil etilishi kerak. Bundan tashqari, o'qituvchilar o'rtasida hamjihatlik va qo'llab-quvvatlash bo'yicha muhim qadamlar qo'yilishi kerak. Shu tariqa o'qituvchilarning psixologik salomatligi mustahkamlanar ekan o'quvchilar uchun yanada sog'lom va yanada qulayroq ta'lim muhiti yaratilishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kishining ongi bizning tevarak atrofimizni qurshab turgan olam haqidagi bilimlar majmuasidan tarkib topadi. K.Marks “Ogning yashash usuli va ong uchun nimaningdir borligi bilimdir” deb yozgan edi. Ogning strukturasi muhim bilish jarayonlari kiradi. Ular yordamida odam o'z bilimlarini doimo boyitib boradi. K. Marks “kishi tomonidan berilgan narsaning formasini o'zgartirish bilangina cheklanmaydi, tabiat tomonidan berilgan narsalar bilan birga o'zining ongli maqsadini ham amalga oshiradi. Bu maqsad qonun sifatida kishining ish usulini va bu ishning harakterini belgilab beradi va kishi o'z irodasini ana shu maqsadga bo'ysundirish lozim” deb ta'kidlagan edi.

Jeyms “ong oqimi” metofarasidan foydalangan, u ruhiy hodisalarning dinamikasini qamrab olgan. Jeyms uchun ong o'zgaruvchan sharoitlarga omon qolish uchun tabiat tomonidan yaratilgan moslashuvchan harakat edi. V.Jeymsning fikricha, ong planar rasm emas, balki faqat qisqa muddatli xotira qonunlari asosida to'xtatilishi mumkin bo'lgan ba'zi o'zgaruvchan, doimiy funksional harakatlar oqimi.

O'qituvchilarda psixologik ongning rivojlanishi o'quvchilarga maslahat berish va ularning ma'lumot olish jarayonida ulardan foydalanishni o'z ichiga oladi.

Psixologik yordam o'qituvchilarga o'quvchilarni o'rganish, maslahat berish, motivatsiya berish, qo'llab-quvvatlash, muammolarni yechish yoki hal qilish, yaxshi o'qish uchun fursatlar yaratishga yordam berishni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar psixologik ongni rivojlantirish orqali o'quvchilarni eng yuqori darajada o'rganishga yordam bera oladi va ularning o'zlarini rivojlantirishiga ko'maklashadi.

NATIJAR VA MUHOKAMALAR

O'qituvchilarda psixologik ongni rivojlantirishda quyidagi pedagogik qarashlarni amalga oshirishlari mumkin:

1. O'quvchilarga qarshi adolatli va munosabatkor bo'lish: o'qituvchilar o'quvchilarga qarshi adolatli bo'lishlari ularning ruhiy holatlarini tushunishlariga va ular bilan o'zaro xushmuomalada bo'lishlariga yordam beradi.
2. Qo'llab-quvvatlash: o'qituvchilar o'quvchilarga qo'llab-quvvatlovchilar sifatida yordam bermasliklari ularning onglarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.
3. Motivatsiyalash: o'qituvchilar o'quvchilarni motivatsiyalash, ularning maqsadlarini va maqsadlariga erishishlarini ta'minlashlari borasida ko'rsatgichlar berishi mumkin.
4. Iqtisodiy talablarni tushunish: o'qituvchilar o'quvchilarning finansiaviy holatlari, oilaviy muammolari yoki boshqa turdagi muammo va zararli ta'sirlarni tushunishlari ularning psixologik onglarini rivojlantirishda muhimdir.
5. O'quvchilarning qoniqishlari va qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlash: o'qituvchilar o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishlarini tushunib olib, ularning qonuniy va ijtimoiy qonunlar bilan birga qabul qilingan o'rtacha qatlamiga ko'rsatishlari kerak.

Bu yo'l bilan o'qituvchilar o'quvchilarning psixologik onglarini rivojlantirishda yordam berishlari va ularni o'zlarining potentsiallarini o'rganish va oliy natijalarga erishishiga yo'l qo'yadi.

O'qituvchilar psixologik ongga nazar tashlashlari uchun vaqt va e'tiborga ega bo'lishlari muhimdir. O'qituvchilarda psixologik ongning shakllanishi bir nechta faktorga bog'liq bo'ladi. Asosiy faktorlarga quyidagilarni aytib o'tish mumkin:

1. Isyonlar: o'qituvchilar ish joyida yuzaga keladigan murojaatlar, harajatlarni masalaga olishlari mumkin. Bu holatlar o'qituvchilarda depressiya tug'ilishiga olib kelishi mumkin.

2. Ish va hayot ta'siridan qo'rqish: o'qituvchilar ish haftasida keladigan keng ma'lumot, murojaat va maktublarga javob berishlari.

3. Stress: o'qituvchilar turli zararli vaziyatlarda ishlashlari mumkin, misol uchun har bir kirishuvda turli xavf-xatarlarga duch keladilar. Bu ularga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchilarda psixologik ta'sir ko'p omillarga qarab farq qilishi mumkin. Masalan, o'qituvchilarning ish yuki, o'qituvchilarning xatti-harakati, ma'muriyat tomonidan ko'rsatiladigan yordam kabi omillar o'qituvchilarga psixologik ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchilarning shaxsiy xususiyatlari va yashash sharoitlari ham bu ta'sirlarni aniqlashi mumkin. Psixologik ta'sirlar ko'pincha stress, tashvish va hissiy charchoq kabi muammolar bilan bog'liq. Shuning uchun ham, o'qituvchilarning ehtiyojlarini qondirish, qo'llab-quvvatlash va himoya qilish muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilarning psixologik ehtiyojlarini hisobga olish va ta'lim tizimlarida sog'lom ish muhitini yaratish o'qituvchilarni yanada samarali va baxtli qilishi mumkin.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, o'qituvchilarda psixologik ong juda ham muhim. Ular bu bilan nafaqat o'qituvchilarni, balki ularning ota-onalarini, hamkasblarini, atrofidaogilarini va eng avvalo, oilasidaogilarini tushunishi mumkin. Bu ular bilan munosabatga kirishishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Edvard Bredford “Ongning funksional psixologiyasi”. 2001-yil.
2. S.K.Mangal “General Psychology”. 2013-yil.
3. O.S.Qodirov “Umumiy psixologiya”. 2022-yil.
4. O.S.Qodirov, Sh.N.Xotamov “Ijtimoiy psixologiya”. 2023-yil.
5. A.K.Markova “psixologiyada professionalism”. 1996-yil.